

modstandere. Hanssen er historiens vinder, og han er derfor let at forstå for nutiden. Hans modstandere er historiens tabere, og deres synspunkter kan forekomme os fremmede. Desto større er grunden til at udfolde dem, så konflikten – og det, som var på spil – bliver os levende.

Kritikken skal hverken misforstås eller overdrives. En politisk biografi skal naturligvis primært afklare, hvad dens hovedperson mente og gjorde, og ikke hvad hans eller hendes modstandere måtte have ment eller gjort. Pointen er imidlertid, at netop fordi Hans Schultz Hansen er en eminent kender af perioden og dens konflikter, så havde de og Hanssens kampe stået endnu skarpere ved at give modstanderne og deres standpunkter mere plads. I andet bind kan det undre, at Christian 10., der om nogen var en modstander af Hanssens politik, er næsten fraværende, og at Påskekrisen ikke fylder mere. Det er jo netop klimakset i kampen mellem den politik, som Hanssen stod for, og den, som hans modstandere enten oprigtigt – eller af taktiske årsager – stod for. Årsagen kan meget vel være, at Hanssen i virkeligheden havde udspillet sin store rolle, før krisen for alvor fandt sted. Forfatterens store regionale indsigt er blandt værkets styrker, men bogen kunne med fordel have uddybet det landspolitiske spil yderligere, der fældede H.P. Hanssen i 1920.

Intet af dette skal skygge for, at Hans Schultz Hansen har begået et godt og grundigt værk om H.P. Hanssens liv, der til fulde retfærdiggør de titler, som forfatteren har givet biografiens to bind. Forfatteren kender manden, han kender perioden, og han kender kampen for Genforeningen som måske ingen anden nulevende. Det viser han såvel i værket som i sin debatanmeldelse af litteraturen, der udkom i forbindelse med jubilæet.¹ Hans Schultz Hansen er Genforeningens historiker.

Rasmus Glenthøj

| CLAUS BUNDGÅRD CHRISTENSEN: *Følg Wilfred! Radikalisering, revolution, nazistisk subkultur – en biografi om Wilfred Petersen*, Gyldendal, København 2022, 416 s., 349,95 kr.

Genrebetegnelsen biografi er ikke retvisende, for så vidt bogen ikke primært interesserer sig for Wilfred Petersens liv i psykologisk forstand. Christensen har sådan set snarere gjort, hvad bogens titel foreslår. Han har fulgt Wilfred Petersens politiske og kriminelle løbebane, hvad der i det store hele kan komme ud på et.

¹ Hans Schultz Hansen: „Debatanmeldelse. Genforeningen i 1920 – og i 2020“, *Historisk Tidsskrift*, 121:1 (2021), s. 246-262.

Wilfred Petersen blev født i 1905, voksede op i fattige kår på Amager, tjente en tid i hæren, hvorfra han blev hjemsendt som løjtnant i 1927. Efter ganske kort tid som medlem af Lembckes nazistpart stiftede han i 1932 sit eget nazistparti NSP. Der herskede en uformel tone og struktur i organisationen. Alle var således på fornavn med føreren. Partiets slogan var ganske enkelt: „Følg Wilfred!“. Partiet fik aldrig særlig mange medlemmer, men det var så meget desto mere aktivistisk med brandattentater, bombeangreb, masseslagsmål, overfald, kidnapning og indbrud på dagsordenen og ikke mindst en stærk antisemitisme på programmet. Petersen gik ikke selv forrest, når der blev uddelt øretæver, men han blev dog stillet for retten et par gange i 1930'erne.

Under krigen overlevede han ved at spille dobbeltspil og danne alliancer med mange forskellige – hans partis virksomhed blev en tid lang finansieret af Gunnar Larsen – og hans eftermæle blev i nogen grad reddet af, at de eneste, han hadede mere end jøderne, var Frits Clausens nazister. Han var i 1941 med til at undergrave clausenisternes repræsentation på Tinget ved at stifte Dansk Folkeparti, som han fik bestukket to af de nazistiske folketingsmedlemmer til at melde sig ind i. Det hjalp ham også, at han havde en allieret i en god ven fra kornetskolen, Max Weiss, der var i politiets efterretningstjeneste. En anden god ven fra kornetskolen var i øvrigt C.F. von Schalburg. Wilfred Petersen slap temmelig nådigt fra retsopgøret og koketterede selv med, at han var den eneste nazileder, der overlevede krigen og klarede sig. Han gik ind i byggebranchen og levede et roligt, borgerligt liv i Brønshøj til sin død i 1981. Han forblev antisemit, men lod det ikke påvirke sit liv, heller ikke da en af hans brødre giftede sig med en tysker af jødisk afstamning.

Claus Bundgård Christensen har ud fra et sammensat og omfattende kildemateriale fået stykket historien sammen. De 799 noter vidner om et solidt heuristisk og kildekritisk håndværk. Han er godt hjulpet af, at 75-årsreglen nu har frigjort arkivalier ikke alene fra krigens tid, men også fra retsopgøret, hvor Wilfred Petersen atter var involveret i flere retssager, og hvor han for anden gang måtte gennemgå en retspsykiatrisk undersøgelse, der fastslog, at hans hoved fortsat ikke fejlede noget. Han var bare idealist. Det er i øvrigt også disse undersøgelser, der er hovedkilden til det lidet, der er at sige om Petersens opvækst og personlighed. En anden væsentlig kildegruppe er aviserne, som naturligvis har været tilgængelige hele tiden, men mens det tidligere krævede held eller utrolige mængder af tid at finde noget relevant ved manuel gennembladrning, er man i dag af digitaliseringen og muligheden for fuldtekstsøgning hjulpet væsentlig bedre på vej – selv i den miserable kvalitet, materialet står til rådighed i. Man forbavses

konstant over, hvor meget der faktisk stod i aviserne, og Christensen kan vise, hvordan Wilfred Petersens parti levede i et nærmest symbiotisk forhold med pressen.

Bogen fortæller på den ene side en fremadskridende, spændende og læseværdig historie, men på den anden side er der også nogle tematiske pointer om f.eks. partiets ideologi, kontekst, organisation osv., og de to prioriteter støder somme tider sammen i lidt uformidlede spring i teksten. Men det afspejler også det forhold, at bogen rummer nogle væsentlige pointer ud over den blotte fortælling om Wilfred Petersen. Det gælder ikke mindst den radikaliserings og voldsparathed, hans parti repræsenterede, og som kaster lys over tidens politiske kultur. I den forstand har bogen samme rækkevidde og betydning som f.eks. Henrik Lundbaks disputats om Dansk Samling og Arne Sørensen før, under og efter krigen. Christensen udfolder ikke i samme grad som Lundbak de teoretiske overvejelser og den idéhistoriske kontekst, men han bidrager med samme vægt, som Lundbak gjorde, til billedet af det politiske klima i samme tidsrum. Bogen slutter med nogle lidt provokerende referencer til 1970'erne. Det er da også ret fristende at sammenligne med den ideologiske radikaliserings på den daværende venstrefløj. Nogle af de tilknyttede aktionsformer som i f.eks. BZ-bevægelsen og Blekingegadebanden bringer nærmest sig selv i erindring, og derfra har tanken ikke en lang rejse til vore dage. Derfor er bogen også et væsentligt bidrag til den fortsatte diskussion om demokratiets tilstand og natur i det hele taget.

Jes Fabricius Møller

| HENRIK SKOV KRISTENSEN: *Gestapos fangelejr i Danmark. Horserød 1943-44. Frøslev 1944-45*, Gyldendal, København 2021, 742 s., 359,95 kr.

Frøslevlejren og Fårhuslejren er to navne for den samme lejr. Begge har de relation til den tyske besættelse af Danmark under 2. Verdenskrig, men hvor Fårhuslejren (1945-49) forbindes med opgøret med de danske nazister og dele af det tyske mindretal efter befrielsen, har der altid været anderledes gode vibrationer omkring Frøslevlejren (1944-45), som er et uomgængeligt erindringssted i fortællingen om den danske modstandsbevægelse, og fra 1969 har stedet været museum.

Henrik Skov Kristensen har i sin bog *Straffelejren* (2011) skildret Fårhuslejren. Dengang undrede det måske, at bogen ikke behandlede Frøslevlejren, der gennem årtier var forfatterens arbejdsplads og er et emne og en historie, som han kender bedre end nogen anden. Nu ti år